

doen met een weloverwogen plan. KUYPER gaf daarvan openlijk rekenschap. „Nooit,” zoo schreef hij, „heb ik de apologetiek op den voorgrond gesteld Toen ik in 1868, uit mijn lief Geldersch dorp gekomen, te Utrecht voor het eerst met onze groote apologeten kennis maakte, viel de positie, die ze innamen en de stemming, waarin ze verkeerden, mij dan ook bitter tegen. Er sprak uit die stemming geen zweem van alles aandurvenden moed, noch hoog besef van overwinning en veelmin blakende strijd-lust, maar veeleer zekere benepenheid, of men niet nóg een voorschans en nóg een ravijn zou moeten prijsgeven, en zich alleen in het hart der vesting terugtrekken, om niet met volslagen nederlaag bedreigd te worden De uitkomst was dan ook, dat men steeds meer terrein als verloren beschouwde en vóór en na prijs gaf wat men eerst nog poogde te verweren Zoo tuimelde dogma na dogma en werd de Heilige Schrift gemetamorphoseerd in een bundel van boeken, waar een heiliger geest u uit tegenademde, maar zonder dat ge eigenlijk in iets op die Schrift aankondt. Aldra voelde ik, dat noch die apologetiek, noch die verphilosopheerde theologie in staat was aan ons Christenvolk zijn ouden belijdenismoed, zijn vroegere geestelijke veerkracht, zijn onwankelbare zekerheid te hergeven. De kracht der eerste gemeente had gelegen in haar getuigen, in haar belijden, in haar uitkomen voor haar heilige overtuiging, in elken kring en tegenover elken tegenstander. Van tweeën één, de belijdenis der Vaders leefde nog in het hart der gemeente, of de gemeente was aan het heilige der Vaders afgestorven. Zoo het laatste, dan vermocht zoomin geleerde apologetiek, als hoog wijsgeerig omkleeden van de waarheid, de Christelijke actie tot een macht in het land te maken. Maar zoo het eerste, dan moest de kracht, de belijdeniskracht, die in de gemeente school, zich ook toonen durven, en kon alleen het frisch en bezielde getuigenis der gemeente ons de verloren kracht hergeven. Dien weg is het toen ook opgegaan, en men behoeft de Christelijke actie van nu met die van '70 maar te vergelijken, om voor oogen te zien, wat wondere keer in heel het land tot stand is gekomen.”²⁵⁾ Niet anders dacht BAVINCK erover. In een artikel over het concilie te Toronto, dat hij in 1892 als gedelegeerde bijwoonde, liet hij zich aldus uit: „Geheel andere dingen houden [in Engeland en Amerika] de geesten bezig en maken hun belangstelling gaande.